

Формування культу особи Й. Сталіна. Масові репресії та їх ідеологічне виправдання. Великий терор. Биківня та інші місця масових поховань жертв репресій.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Що потрібно зрозуміти на уроці

Тема уроку: Хлібозаготівельні кризи. Форсована індустріалізація. Формування культу особи Й. Сталіна. Припинення українізації.

Матеріал подано стисло й структуровано: ключові події, причинно-наслідкові зв'язки, поняття, дати та постаті.

Хлібозаготівельні кризи та перехід до форсованої індустріалізації

Головне. Наприкінці 1920-х рр. сталінське керівництво відмовлялося від ринкових механізмів непу. Хлібозаготівельна криза 1927 р. стала одним із приводів для надзвичайних вилучень зерна, а від 1928 р. розпочалася форсована індустріалізація.

Напря́м	Змі́ст
Хлібозаготівельна криза	1927 р. селяни скоротили продаж зерна державі; влада відповіла примусовими вилученнями.
Перша п'ятирічка	Почалася 1 жовтня 1928 р.; пріоритет отримала важка промисловість — група «А».
Новобудови в Україні	Дніпрогес, «Запоріжсталь», «Криворіжсталь», «Азовсталь», Харківський тракторний завод, краматорські машинобудівні підприємства.
Джерела ресурсів	Податки, державні позики, експорт сировини й зерна, «ножиці цін», ресурси села, праця в'язнів ГУЛАГу.
Директивна економіка	Центр визначав обсяги виробництва, інвестиції, ціни й розподіл ресурсів.

Досягнення і ціна індустріалізації

Україна стала одним із провідних індустріальних регіонів СРСР. Одночасно пріоритет важкої промисловості спричиняв диспропорції, дефіцит товарів споживання і зниження життєвого рівня. Від 1935 р. стахановський рух використовувався як форма соціалістичного змагання та підвищення норм виробітку.

1927 р.

Загострення хлібозаготівельної кризи.

01.10.1928

Початок першої п'ятирічки.

1929 р.

Курс на «великий перелом» і остаточне згорання непу.

1933–1937 рр.

Друга п'ятирічка.

1935 р.

Початок стахановського руху.

Формування культу особи Й. Сталіна і тоталітарного режиму

Головне. Від кінця 1920-х рр. Сталіна систематично прославляли як безпомилкового «вождя» й «батька народів». Культ особи був частиною ширшої системи однопартійної диктатури, ідеологічного контролю та політичних репресій.

Ознака	Прояв
Монополія на владу	ВКП(б)/КП(б)У контролювала державні органи та кадрові призначення.
Єдина ідеологія	Марксизм-ленінізм подавався як єдино правильний світогляд.
Культ особи	Пропаганда приписувала Сталіну визначальну роль у всіх успіхах держави.
Репресії	Сфабриковані процеси, чистки партії, арешти й розстріли використовувалися для залякування суспільства.
Контроль культури	Преса, освіта, громадські організації та творчість підпорядковувалися партійній політиці.

Від показових процесів до Великого терору

1929 р.

Зрілий етап формування культу особи Сталіна.

1930 р.

Показовий процес у справі «Спілки визволення України».

01.12.1934

Убивство Сергія Кірова стало приводом для нового етапу репресій.

1937–1938 рр.

Пік Великого терору.

1938 р.

Микита Хрущов очолив КП(б)У.

Биківня — одне з головних місць масових поховань жертв сталінських репресій в Україні. Історична пам'ять про такі місця є свідченням масштабів державного терору.

Припинення українізації та перехід до русифікації

Головне. На початку 1930-х рр. союзний центр відмовився від політики, що сприяла українському культурному піднесенню. У 1932–1933 рр. українізацію фактично згорнули, а в 1938 р. обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах посилювало русифікацію.

Сфера	Зміна
Освіта і мова	Російська мова розширювала позиції, мережа національних шкіл скорочувалася.
Культура	Незалежні творчі об'єднання ліквідовувалися; утверджувався соціалістичний реалізм.
Інтелігенція	Значна частина покоління українського культурного відродження зазнала репресій — звідси поняття «Розстріляне відродження».
Церква	1930 р. УАПЦ під тиском влади заявила про самоліквідацію; духовенство зазнало репресій.
Конституція 1937 р.	Декларувала широкі права, але вони не відповідали реальності однопартійної диктатури й масового терору.

Постаті й культурні наслідки

Серед діячів, які стали символами культурного піднесення й трагедії 1930-х рр., — **Микола Хвильовий, Микола Зеров, Микола Куліш, Лесь Курбас**. Згортання українізації означало не просто мовну зміну, а перехід до жорсткішої ідеологічної уніфікації та контролю над національним культурним життям.

Русифікація Розширення ролі російської мови та культури за рахунок національних мов і культур.

Розстріляне відродження Покоління українських митців 1920-х — початку 1930-х рр., значну частину якого репресували або фізично знищили.

Соціалістичний реалізм Офіційно дозволений радянською владою метод мистецтва, підпорядкований ідеологічним вимогам.

УАПЦ Українська автокефальна православна церква; у 1930 р. змушена заявити про самоліквідацію.

Підсумок уроку

Форсована індустріалізація модернізувала важку промисловість ціною жорсткої мобілізації ресурсів і командної економіки; культ Сталіна, однопартійність і репресії стали механізмами тоталітарного контролю; припинення українізації означало русифікацію, ідеологічну уніфікацію й удар по українській культурній еліті.